

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLERDE ARAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRMELER - I

EYLÜL/2021

EDİTÖRLER
DOÇ.DR. MUSTAFA METE
DR. HALİL İBRAHİM KARAKAN

gece
kitaplığı

İmtiyaz Sahibi / Publisher • Yaşar Hız
Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • Eda Altunel
Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Gece Kitaplığı
Editör / Editor • Doç.Dr. Mustafa Mete
Dr. Halil İbrahim Karakan
Birinci Basım / First Edition • © Eylül 2021
ISBN • 978-625-8002-35-5

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz.

The right to publish this book belongs to Gece Kitaplığı.
Citation can not be shown without the source, reproduced in any way
without permission.

Gece Kitaplığı / Gece Publishing

Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak Ümit Apt.
No: 22/A Çankaya / Ankara / TR
Telefon / Phone: +90 312 384 80 40
web: www.gecekitapligi.com
e-mail: gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume
Sertifika / Certificate No: 47083

İktisadi ve İdari Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler - I

Eylül 2021

EDİTÖRLER
DOÇ.DR. MUSTAFA METE
DR. HALİL İBRAHİM KARAKAN

gece
kitaplığı

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1

TÜKETİCİ KREDİLERİ BAĞLAMINDA TÜKETİCİLERİN KORUNMASI

Alper COŞKUN & Arzu ŞENER 1

Bölüm 2

ESNEK ÇALIŞMA MODELLERİ İLE DESTEKLENEN BİR ÇALIŞMA MODELİNİN KADIN İSTİHDAMINA ETKİSİ

Müfide NARLI 25

Bölüm 3

HİZMET İHRACATI VE HAVA TAŞIMACILIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Eyup ATIOĞLU..... 37

Bölüm 4

DİJİTALLEŞEN DÜNYADA STRATEJİK BİR UNSUR OLARAK SİBER GÜVENLİK: COVID-19 SALGINI ÖRNEĞİ

Mustafa SUNDU & Ahmet Emre KÖKER..... 53

Bölüm 5

MAKRO BÜTÇELEME ÖRNEĞİ OLARAK ORTA VADELİ TAHMİN YÖNTEMİ: HONG KONG ÖRNEĞİ

Abdulkerim EROĞLU 71

Bölüm 6

BORSA İSTANBUL 100 ENDEKSİNDE YER ALAN ÇİMENTO SEKTÖRÜ FİRMALARININ FİNANSAL BAŞARISIZLIKLARININ ALTMAN-Z VE H-SKOR ANALİZİ İLE SAPTANMASI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Umut Tolga GÜMÜŞ & Dilara AŞAMAN 89

Bölüm 7

LACLAU VE MOUFFE' UN RADİKAL DEMOKRASİ KURAMI

Sadık KOCABAŞ 103

Bölüm 8

TÜRKİYE'DE KRİPTO PARA PİYASALARINDA YATIRIMCI DAVRANIŞLARININ ARAŞTIRILMASI

Ahmet Cengiz KAR & Hatice DOĞUKANLI..... 113

Bölüm 9

BÜTÜNLEŞİK SWARA VE PROMETHEE YÖNTEMİYLE KALKINMA VE YATIRIM BANKALARININ COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDEKİ PERFORMANS ANALİZİ

Naci YILMAZ..... 137

Bölüm 10

HEGDE FONLAR VE HEDGE FONLARIN FİNANSAL PİYASALAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Arzu ÖZMERDİVANLI..... 161

Bölüm 11

TÜRKİYE'DE SU HAVALİMANLARINDAN SU UÇAKLARI İLE YOLCU VE YÜK TAŞIMACILIĞI

Alpaslan ALPASLANOĞLU..... 185

Bölüm 12

KÜRESEL VE ULUSAL ALTIN PİYASALARINDA ALTIN FİYAT DAVRANIŞLARININ SİSTEM DİNAMİĞİ YAKLAŞIMIYLA MODELLENMESİ

Mustafa Talha UZUNER 213

Bölüm 13

ROMA ESNAF TEŞKİLATI COLLEGIA İLE TÜRK AHİLİĞİNİN BENZERLİK VE FARKLILIKLARI

Muzaffer AYDEMİR 233

Bölüm 14

TÜRKİYE'NİN SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ İLE TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİNDE ÖNEMLİ PAYA SAHİP OLAN ÜLKELERİN SANAYİ ÜRETİM ENDEKSLERİ ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİNİN ANALİZİ

Önder BÜBERKÖKÜ & Celal KIZILDERE 253

Bölüm 7

LACLAU VE MOUFFE' UN RADİKAL DEMOKRASİ KURAMI

Sadık KOCABAŞ¹

---

¹ Öğr. Gör. Sadık Kocabaş, Bartın Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, E-posta: skocabas@bartin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9152-6769

1. Giriş

Genel olarak ve Lincoln tarafından yapılmış en bilinen tanımıyla demokrasi, halkın halk için halk tarafından yönetilmesidir. Geçtiğimiz asırla birlikte bu yüzyılın da en tartışmalı meselelerinden birini oluşturan demokrasi, ilk ortaya çıktığı Antik Yunan'daki uygulamasına göre günümüze kadar değişerek gelmiştir. Bu dönüşümlerde elbette günün koşulları da etkili olmuştur. Bu çerçevede demokrasi kelimesi özellikle 20. yüzyıldan itibaren tek başına kullanılmamış, yanında liberal, sosyalist, Marksist, temsili gibi farklı kelimelerle yan yana getirilmiştir. Bunlardan liberal demokrasi modeli, 2. Dünya Savaşı ile birlikte başlayan süreçte uygulamada kullanılan yegâne model olmuştur. Ancak dünyada yaşanan gelişmeler ve dönüşümler gibi sebeplerle liberal demokrasi de halkın gereksinimlerini karşılama konusunda sıkıntılar yaşamış, eleştirilmiş ve bu teoriye birçok alternatif üretilmiştir.

Farklı modeller olsa da liberal demokrasiye getirilen eleştiriler ve bu kapsamda ortaya konan alternatifler, genel olarak müzakereci demokrasi ve radikal demokrasi olarak ikiye ayrılabilir. Laclau ve Mouffe tarafından ortaya atılan radikal demokrasi projesi, liberal demokrasiye eleştiri yapan modellerin üst başlığı olarak kullanılabilir. Yani müzakereci demokrasi modeli de birçok yazar tarafından radikal demokrasi anlayışı içerisinde gösterilmektedir. Bu yazarlara göre radikal demokrasi anlayışı, Habermas, Rawls, Benhabib gibi düşünürlerin ortaya koyduğu müzakereci demokrasi teorileri ve Laclau ve Mouffe tarafından ortaya atılan çatışmacı (çekişmeci, agonistik) demokrasi teorisi diye kendi içinde ikiye ayrılır. Bu çalışmanın konusu olan radikal demokrasi ise hem liberal demokrasiyi hem de müzakereci demokrasiyi eleştiren Laclau ve Mouffe tarafından ortaya atılıp geliştirilen teoridir.

2. Liberal Demokrasiye Yöneltilen Eleştiriler

2. Dünya Savaşından sonra Batı'da ortaya çıkan liberal demokrasi teorisi kısaca; genel oy, eşit oy, gizli oy ve açık sayım ilkelerinin uygulandığı seçimlerle iktidarın el değiştirebilmesini, meclis gibi halkın temsil edildiği kurumların varlığını, hukukun üstünlüğünü, yargı bağımsızlığını, düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüğünü, iktidarın bireysel özgürlüklerle sınırlı olduğunu savunur (Köker, 2008: 11). Liberal demokrasi, Antik Yunan'daki doğrudan demokrasi deneyiminden farklı olarak, geniş bir toprak parçası üzerinde yaşayan çok sayıdaki kişinin seçimler vasıtası ile kendilerini yönetecek olan kişileri seçtikleri temsili sistemdir (Altınkök, 2015: 2). Liberal demokrasi, demokrasinin daha fazla eşitlik, liberalizmin daha çok özgürlük vaadini dengede tutmaya çalışmaktadır. Liberalizmin mihenk taşı bireysel özgürlüklerdir. Bireyler topluma karşı önceliklidir. Birey, diğerlerinden farklı olan, kendi çıkarı için en iyi kararı verebilme yetisine sahip

olan kişi olarak tasavvur edilir. Herkes bireysel faydaya ulaştıktan sonra da toplumsal yarar oluşacaktır. Bu sebeple kişilerin sahip olduğu özel alanlar, kamusal alanlardan geniş olmalıdır. Yani devlet, serbest piyasaya ve bireysel özgürlüklere müdahalede bulunmamalıdır (Yıldırım, 2006: 10-13).

1989’da Berlin Duvarı yıkılıp Soğuk Savaş sona erince eski Doğu Bloğu ülkeleri, rejimlerini liberal demokrasi modeline uyarlamaya başladı. Böylece Francis Fukuyama’nın “Tarihin Sonu” makalesinde vurgulandığı gibi, liberal demokrasi anlayışının dünyada rakipsiz kaldığı ve yeni bir demokrasi modeline ihtiyaç olmadığı görüşleri hâkimiyet kazanmış olsa da 1980’lerden itibaren liberal demokrasiye yönelik önemli eleştiriler de ortaya çıkmıştı (Eser ve Taylan, 2017: 103-104). Teoride öngörülenlerin pratikte farklı sonuçlarının olması sebebiyle liberal demokrasi zaman içinde birtakım krizler yaşadı. Bu sorunlardan biri meşruiyet sorunudur. Mouffe’a göre bu sorunun sebebi liberal demokrasi ve liberalizm anlayışının, siyasetin doğasını kavrayamaması ve liberalizm ve demokrasinin tarihsel süreçte eklemelenmesidir. Liberalizm, bireyi çoğunluğa tercih eder; demokrasi ise çoğunluk odaklıdır. Siyasetin, bireysel çıkarlar için kullanılan bir araç olarak görülmesi, liberal demokrasinin yaşadığı krizin temel yönünü oluşturur. Liberalizmin, siyaseti kişisel çıkarlara indirgemesi biz/onlar ayrımının oluşmasını engellemektedir. Bu ayrımın ıskalanmasının önemli bir sonucu da kimliğin oluşma sürecindeki antagonistik potansiyeli olan siyasal yönün baltalanmasıdır. Liberalizmin bu indirgemeci yaklaşımı, siyasalın ruhundaki antagonizmaların gözden kaçırılmasına sebep olmaktadır (Kanatlı, 2014: 118-119).

Liberal düşüncedeki kendi çevresinden etkilenmeyeceği varsayılabildiği bağımsız kabul edilen engellenmemiş birey görüşü de Mouffe tarafından eleştirilmiştir. Mouffe’a göre insanlar çevresinden yalıtılmamıştır ve insanın duygu ve düşüncelerinin oluşmasında toplumun önemli bir rolü vardır (Kanatlı, 2014: 119).

Liberal demokrasinin eleştirildiği bir başka nokta, katılımı yaygınlaştıracak araçlardan yoksun olmasıdır. Seçimle iş başına gelen siyasetçilerin çıkarlarının, temsil edildiği iddia edilen halkın çıkarlarıyla uyuşmadığı ve bu durumun demokratik bir temsil sorununu ortaya çıkardığı vurgulanmaktadır. Bu eleştirilerin dayanağı siyasal katılımın sadece belirli aralıklarla yapılan seçimlere indirgenmesidir (Özalp, 2009: 2088).

Mouffe’un eleştirdiği bir başka konu liberal demokraside yer alan tarafsızlık ilkesidir. Liberalizmde kamusal alan-özel alan ayrımı katı olduğu için tarafsızlık ilkesine dayanan liberal demokrasilerde devlet, bütün etnik, dini, felsefi gruplara eşit uzaklıkta bulunmaktadır. Böylece siyasetin içi boşaltılmış, siyasalın merkezindeki antagonizmalar da yok olmaya mahkûm edilmiştir. Yani, özel alanda sayılan ve liberalizmdeki eşitlik ve

özgürlük değerleriyle çatışma potansiyeli olabileceği öne sürülen din, ırk, felsefi görüş gibi değerlerin kamusal alandan sayılmaması siyasetin alanını daraltmakta böylece “siyaset-siz siyaset” anlayışı ortaya çıkmaktadır. Siyaset, anlamını böyle antagonizmalardan aldığı için siyasetin bu farklılıklardan arındırılmaması gerekir. Tersini olursa, bireysel hakları soyut bulan bazı gruplar, kendilerini siyaset-siz kamusal alandan soyutlayıp radikalleşebilir ve bu da demokrasi için bir tehdit unsuru olabilir (Kanatlı, 2014: 120).

3. Radikal Demokrasi Kuramı

Liberal demokrasiye yapılan eleştirileri dikkate alan post-Marksist düşünürler, liberal demokrasinin karşılaştığı krizleri ortadan kaldırmayı amaçlayan yeni demokrasi kuramları ortaya atmışlardır. Bu çerçevede Habermas, Rawls, Benhabib gibi düşünürler Müzakereci Demokrasi modelini, Mouffe ve Laclau ise hem liberal hem de müzakereci demokrasi modellerini eleştirerek Radikal Demokrasi modelini oluşturmuştur (Eser ve Taylan, 2017: 104). Mouffe ve Laclau'nun oluşturduğu bu modele Agonistik Demokrasi veya Çatışmalı Çoğulcu Demokrasi ya da Çekişmecî Demokrasi de denmiştir.

Mouffe ve Laclau, Hegemonya ve Sosyalist Strateji isimli kitaplarında post-Marksizm ifadesini çokça kullanmıştır. Post-Marksizm, Marksizm'den ilham alıp onun prensiplerini dönüştürerek kaynağını bulmuş politik ve teorik tutumlar bütünüdür (Batı, 2010: 3).

Mouffe ve Laclau, Marksist düşüncenin 1970'lerde bir açmaza girdiği ve bu açmaza karşı farklı biçimlerde tepki verildiğini belirtmiştir. Tepkilerden bazısı, değişimi reddeden geleneksel Marksist anlayışta olanlar tarafından, bazısı ise kendileri gibi yeni anlayışları ortaya koyan post-Marksist'ler tarafından verilmiştir. Mouffe ve Laclau'ya göre, post-Marksizm ile Marksizmin sınıf egemenliği söylemi terk edilmiş, çoğulcu kitle demokrasisi önemsenmiştir. Bu yeni anlayışla, kapitalizmin bir devrime gerek kalmadan sivil hareketlerin ortaya koyacağı çoğulcu kitle demokrasisiyle dönüşebileceği savunulmuştur. Böylece, sınıf kavramı dışında yeni kimliklerinin oluşturulmasını sağlayacak farklı değerler ortaya çıkmıştır (Özdemir, 2013: 82-83). Marksizm, tarihin özünü sınıf mücadelesi ve bu mücadelenin ortaya çıkardığı antagonizmalar ile anlamaya çalışır. Bu tekçi yaklaşım, kapitalizm ile karmaşıklaşan sosyal yapıyı ve yeni toplumsal hareketleri anlamaya yeterli olmayacaktır. Buna göre, post-Marksist anlayışta; evrensel olarak kurulmuş sınıf birliği inancı reddedilmiş, toplumun kuruluşunun söylemsel pratiklerle oluştuğu kabul edilmiş, sosyal karşıtlıklar işçi-burjuva çatışması yerine daha geniş alanlara yayılmıştır. Mouffe ve Laclau'ya göre hiçbir alan çelişkilerin esas kaynağı değildir, doğruyu tekelinde tutmaz ve çatışmaları tek başına engelleyemez. Mouffe ve Laclau, bu görüşleri ile ekonominin esas belirleyici olduğu düşüncesini reddederler.

Bunlarla bağlantılı olarak ileri sürdükleri siyasal yapı da radikal demokrasidir (Coşkun, 2004: 60-61; Yıldırım, 2006: 41).

Mouffe ve Laclau, radikal demokrasi için liberalizmi ön şart olarak kabul etmiştir (Eser ve Taylan, 2017: 108). Çünkü bu kuramda yeni sosyal hareketlerin önemli bir rolü vardır. Yeni sosyal hareketlerin içinde sadece işçi sınıfı bulunmaz. Farklı kimlikler de bu hareketlerin içine eşdeğer biçimde eklenmelidir ve aralarında ayrıcalık olmamalıdır. Bunun olabilmesi için de çoğulculuk gerekir. İşte bu noktada çoğulculuğu temel alan liberal demokrasiyi tamamen terk etmek yerine onun iyi ve kötü yanlarını ortaya koyup ondan ders çıkarmak lazımdır (Üstüner, 2007: 317-318). Dolayısıyla solun görevi liberal demokrasiyi reddetmenin aksine onu radikal ve çoğulcu bir demokrasi doğrultusunda derinleştirmek ve genişletmek olmalıdır (Laclau ve Mouffe, 1992: 216). Mouffe ve Laclau'ya göre solun kendi hegemonik stratejisini geliştirebilmesi, demokratik zemini tek sessliliğe terk etmeye değil tersine demokratik mücadeleleri sivil topluma ve devlete doğru genişletmesine bağlıdır (Baytok, 2010: 21). Çevreci, feminist, barışçı hareketler, öğrenci hareketleri gibi yeni toplumsal hareketler, demokratik ve çoğulcu geleceği oluşturmanın baş aktörleri olarak görülür. Bu hareketler eşitlik için mücadele ederken veya hürriyetler için örgütlenirken liberal demokrasiyi ileriye taşıyıp radikal bir söylemin inşası için iyi bir zemindir. Kişilerin kendi aralarında konsensüse varamamalarının önemi yoktur çünkü Mouffe, önemli olanın uzlaşmak değil, tartışmak ve demokratikleşmenin önündeki engellere karşı koymak için oluşturulan birliktelik olduğunu ifade eder (Vergin, 2014: 320-321'den aktaran Eser ve Taylan, 2017: 109).

Günümüzde kimlikler arasındaki çeşitlilik artmıştır. Bu bakımdan yeni çoğulcu toplum yapısına uygun demokrasi anlayışının birleştirici olmaktan ziyade çeşitli kimlikler arasındaki ilişkiyi düzenleyici olması gerekir. Bu farklı kimlikleri ortak bir noktada uzlaştırabilecek ortak bir söylem olmayacağından farklı düşüncelere dair her uzlaştırma gayreti dışlayıcı olup eksik kalacaktır. Agonizma, Mouffe ve Laclau tarafından insan ilişkilerinin doğasında bulunan ve çeşitli toplumsal ilişkilerde ortaya çıkan farklılık olarak tanımlanmıştır. Demokrasi için uzlaşma değil çatışma önemlidir ve bu noktada antagonizma ve agonizma ayrımını yapmak gerekir (Özkan, 2017: 236). Antagonizma, karşıtlık, zıtlık, düşmanlık anlamına gelir. Farmakolojide, birlikte kullanılan iki ilacın birbirlerinin etkisini azaltması veya yok etmesi anlamında kullanılır. Buna göre antagonist iki ilacın aynı anda kullanılması zehirlenmeye, hatta ölüme bile neden olabilir. Bir başka deyişle antagonizma, uzlaşmaz çelişkiyi ifade eder. Uzlaşmanın tek yolu çelişenlerden birinin yok olmasına bağlıdır (Zilan, 2013). Özet olarak antagonizma, hiçbir ortak yönü olmayan iki tarafın birbirlerine düşman oldukları biz-onlar ilişkisidir (Eser ve Taylan, 2017: 116). Agon, Yunan-

ca'da örgütlenmiş mücadele anlamında kullanılmaktadır. Genel olarak mücadele, çatışma, rekabet, çekişme anlamlarının yanında meydan okuma anlamına da gelmektedir. Agon, aynı zamanda siyasi rakipleri birbirine bağlayan ilişkiyi ifade eder. Siyaset biliminde agonistik ve agonizma olarak kullanılmaktadır. Agonizma, karşılıklı anlaşmazlık yaşayan sosyal grupların, çatışmanın rasyonel bir çözümü olamayacağını bildikleri halde, birbirlerinin meşruiyetini kabul ettikleri bir biz-onlar ilişkisidir. (Eser ve Taylan, 2017: 102,116). Mouffe'a göre siyasal olan antagonisttir ve düşmanlar arası ilişkiyi barındırır. Siyaset ise içinde antagonizmayı barındırır da ilişkisi disipline edilmiş ve bir düzen içinde, kurallara bağlı olarak gerçekleşir. Böylece düşman muhalife dönüşür. İşte demokrasi de bu noktada ortaya çıkabilir (Baytok, 2010: 6-7).

Radikal demokrasi teorisinin amacı, zaten mevcut olan antagonizmanın agonizmaya evrilmesi şeklinde ifade edilebilir. Böylece kimlikler arasında fiili olarak bulunan uzlaşmazlık ve zıtlık hali demokratik zemine taşınabilirse, çatışma yani antagonizma, hasımlar arasındaki demokratik mücadeleye yani agonizmaya dönüşebilecektir. Mouffe'a göre bu yolla her şey demokratik zeminde yaşanacağından, terörizm de sona erecektir (Özkan, 2017: 236).

Agonistik çoğulculuk modeli, demokrasi içinde zıtlaşma ve ihtilafların bütünüyle ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığını ve kaldırılmaması gerektiğini ortaya koyar. Fakat bu durumunun düşmanlar arasındaki bir mücadeleye (antagonizme) dönüşmemesi, muhalifler arasındaki bir mücadeleye (agonizme) dönüşmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu çerçevede "biz"i oluştururken "onlar"ı da tarif etmelidir. Çoğulcu demokrasiler içinde rakip, muhalif veya karşıtlar, antagonizmi agonizme dönüştürmeyi amaçladığından çok önemli kategorilerdir. Modern demokrasinin belirgin niteliği, değerlerin çatışmasını meşru olarak tanınması ve bu çatışmanın otoriter bir düzen ile bastırılmasını reddetmesidir. Muhalifler, yok edilmesi gereken düşman olarak değerlendirilmez (Eser ve Taylan, 2017: 115-116).

Mouffe, çekişmecî yaklaşımın, günümüzün çok sesli, çok dilli, çok kültürlü toplumlarına ve onların ortaya çıkardığı karmaşık iktidar ilişkilerine müzakereci modelden daha uygun olduğu görüşündedir. Müzakereci demokrasi, kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için uzlaşma adı altında agonistik boyutu yok saymaktadır. Hâlbuki radikal demokrasi teorisinde çatışmalar ve farklılıklar demokrasinin olmazsa olmazı olarak kabul edilir (Eser ve Taylan, 2017: 111, 126). Yine Mouffe, demokrasi ve liberalizm arasındaki gerilimin uzlaştırılmaz olduğunu iddia edip müzakereci demokrasi modelini bu gerilimi uzlaştırma çabasında olduğunu gerekçesiyle eleştirir. Ona göre bu gerilim ortadan kaldırılmamalıdır. Hatta bu gerilim ortadan kalkarsa siyasetin sonu gelmiş olacaktır. Mouffe, Carl Schmitt'i referans göstererek liberalizm ve demokrasinin doğası gereğince çelişkili olduğunu

ifade eder. Ancak Schmitt'in liberalizm ve demokrasinin birbirlerini ortadan kaldırdığı, kesinlikle bir araya gelemeyecekleri ve homojen toplumlar dışında demokrasinin imkânsız olduğu sonucuna ulaşması nedeniyle ondan ayrılır ve tam da bu uyumsuzluğu radikal demokrasi modelinin çıkış noktası olarak kabul eder (Üstüner, 2007: 318-319).

Mouffe'a göre radikal demokrasi kuramını gerçekleştirmenin yegâne yolu evrensel söylemi ve tek sesliliği terk etmekten geçmektedir. En üst hedef olan devrim yerine herkesin sosyal üretim araçlarının kullanılmasındaki karar verme süreçlerine katıldığı evrim tercih edilmelidir. Farklı söylem ve mücadeleler özerkleşmeli, antagonizmalar çoğalmalıdır ki, klasik sosyalizmin de ideallerine radikal demokrasi mücadelesiyle ulaşılabilirsin. Bu ideallere ulaşmak hiçbir zaman çoğulculuğu, hegemonik eklemlemeyi reddetmez, tersine bunları gerektirir. Dolayısıyla Laclau ve Mouffe'un ortaya attığı bu kuram, yeni bir tür hegemonyayı sosyalizmin ışığında ve liberalizmin araçlarıyla mevcut siyasanın şartlarına eklemleme çabası olarak açıklamakta ve yeni sosyal hareketlerin yürüttüğü kimlik politikalarının da bu yeni teorinin en önemli aktörlerinden olduğu ifade edilmektedir (Baytok, 2010: 22-23).

4. Sonuç

Antik çağdan günümüze kadar demokrasi, sürekli değişim göstermiştir. 21. yüzyıl girmeden dünyada en çok kullanılan demokrasi modeli liberal demokrasi olmuştur. Hatta liberal demokrasinin bu anlamda rakipsiz kaldığı vurgulanmıştır. Buna rağmen kişilerin ve toplumların çoğulculuk yönündeki taleplerine liberal demokrasi istenildiği gibi cevap veremez hale gelmiştir. İşte bu noktada liberal demokrasiye birçok eleştiri yapılmış ve ona alternatif modeller geliştirilmiştir.

Bireysel özgürlükleri toplum karşısında önceleyen liberal demokrasi, siyaseti bireysel çıkarları gerçekleştirmek üzere bir araç olarak gördüğü, dolayısıyla biz-onlar ayrımının teşkilini ve sonuçta kimlik oluşumunu engellediği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Yine liberal demokrasideki kişilerin çevresinden etkilenmeyen, soyutlanmış varlıklar olarak görülmesi eleştiri konusu olmuştur. Katılım sadece seçimlere katılım olarak düşünüldüğünden katılımı yaygınlaştıracak başka vasıtaların bulunmaması liberal demokrasiye yapılan bir diğer eleştiridir. Eleştirilen bir başka konu da liberal demokrasideki tarafsızlık ilkesidir. Bu ilkenin siyasetin içini boşalttığından dem vurulur. Çünkü siyasetin anlamını aldığı antagonizmalar yok olmaya mahkûm edilmiştir.

Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau tarafından teorileştirilen radikal demokrasi kuramı liberal demokrasiye bir alternatif olarak düşünülebilir. Bu post-Marksist yazarlar, liberal demokrasinin tamamen terkedilmesi yerine onun olumlu yönlerinin alınması taraftarıdır. Dolayısıyla liberal demokrasi

araçları ile sosyalizmin amaçlarına ulaşmayı hedeflemişlerdir.

Mouffe ve Laclau sadece işçi sınıfının öncü olmadığını, devrimden ziyade evrime ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Bu çerçevede yeni toplumsal hareketler bu teori için çok önemli bir yerdedir. Burada önemli olan tam bir uzlaşma değil, tartışmak ve demokratikleşmenin önündeki engellere karşı koymak için oluşturulan birlikteliklerdir.

Günümüzde toplumda çok çeşitli kimlikler var olduğundan çoğulcu bir toplum inşasında bu farklı kimliklerin uzlaştırılmasından ziyade, bunlar arasındaki çelişiklerden faydalanıp bu kimlikler arasındaki ilişkiyi düzenlemek önem arz eder.

Agonistik demokrasi modeli, demokrasi içinde kutuplaşma ve ihtilaf-
ların kaldırılmaması gerektiğini savunur. Durumun düşmanlar arasındaki bir mücadeleye yani antagonizme dönüşmemesi, muhalifler arasındaki bir mücadeleye yani agonizme dönüşmesi gerektiğini ifade eder. Dolayısıyla liberalizm ve demokrasi arasındaki gerilimin de tamamen ortadan kaldırılmaması gerekir. Bunlar arasındaki çelişki radikal demokrasinin çıkış noktasıdır.

KAYNAKÇA

- ALTINKÖK, S. (2015). Müzakereci Demokrasi ve Uygulama Yöntemi Olarak “Vatandaş Jürileri” Yaklaşımı, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 6.
- BATI, U. (2010). Liberal Demokrasinin Dönüşümü ya da Post- Marksist Teorinin Zafiyeti: “Radikal Demokrasi Projesinin Eleştirisi”, Akademik Bakış Dergisi, 22.
- BAYTOK, E. (2010). Radikal Demokrasi ve Türkiye’deki Siyasi Partiler, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- COŞKUN, M. K. (2004). Eski ve Yeni Toplumsal Hareketler: Türkiye’de Demokratik Açılımlar, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ESER, B. ve Taylan Ö. (2017). Antagonizmadan-Agonizmaya: Radikal Demokrasi, Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 13 (50).
- KANATLI, M. (2014). Chantal Mouffe’un Radikal Demokrasi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme, Tesam Akademi Dergisi, 1 (2).
- KÖKER, L. (2008). Demokrasi, Eleştiri ve Türkiye (1 b.), Ankara: Dipnot Yayınları.
- LACLAU, E. ve Mouffe C. (1992). Hegemonya ve Sosyalist Strateji (1 b.), (Çev. A. Kardam ve D. Şahiner), İstanbul: Birikim Yayınları.
- ÖZALP, A. (2009). Liberal Demokrasinin Derinleştirilmesi Gereği ve Müzakereci Demokrasi, Uluslararası Davraz Kongresi Bildiri Kitabı, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Yayınları.
- ÖZDEMİR, G. (2013). Farklılıkların Kesiştiği Coğrafyalar İçin Bir Öneri: Radikal Demokrasi, Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 20 (1).
- ÖZKAN, S. Ç. (2017). Radikal Demokrasi Projesi ve Müzakereci Demokrasi, Yönetim Bilimleri Dergisi, 15 (30).
- ÜSTÜNER, F. (2007). Radikal Demokrasi: “Liberalizm mi, Demokrasi mi? Evet, Lütfen!”, ODTÜ Gelişme Dergisi, 34.
- VERGİN, N. (2015). Siyasetin Sosyolojisi, Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar (8 b.), İstanbul: Doğan Kitap.
- YILDIRIM, Y. (2006). Radikal Demokrasi Teorisi ve Uygulanabilirliği: Farklı Yerel Yönetim Deneyimleri, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ZİLAN, B. (2013). Antagonist Gezi’den Agonist Bir Toplum Çıkar Mı?, Yeni Şafak Gazetesi, 28 Haziran 2013, <https://www.yenisafak.com/hayat/antagonist-geziden-agonist-bir-toplum-cikar-mi-536095>